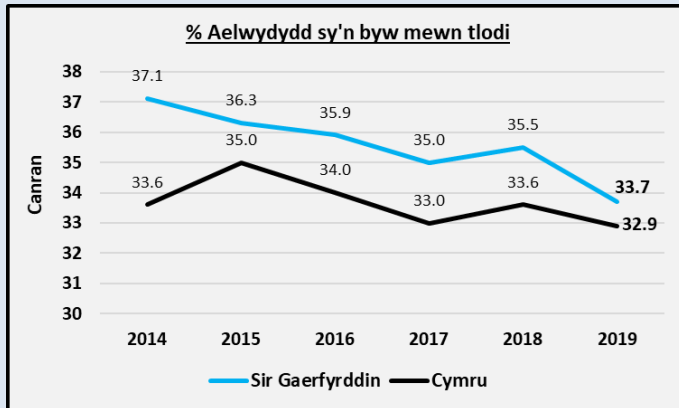

Amcan Llesiant 5

Dechrau'n Dda/Byw'n Dda - Trechu tlodi drwy wneud popeth o fewn ein gallu i'w atal, gan helpu pobl i gael gwaith a gwella bywydau'r rheiny sy'n byw mewn tlodi

Mae dros draean o aelwydydd Sir Gaerfyrddin yn dal i fyw mewn tlodi

Yn ystod 2019, dosbarthwyd **27,576** o aelwydydd yn Sir Gaerfyrddin yn rhai oedd yn byw mewn tlodi, ac yn anffodus disgwylir i hyn gynyddu yn ystod 2020 oherwydd argyfwng COVID-19

Diffiniad tlodi yw pan fo "incwm aelwyd yn llai na 60% o incwm canolog Prydain" (yn 2019 llai na £19,285)

Pam mae'n bwysig

- Mae tlodi ac amddifadedd yn cael effeithiau niweidiol difrifol ar **bob** agwedd ar lesiant. Mae'n cyfyngu ar y cyfleoedd a'r gobeithion ar gyfer plant a phobl ifanc ac yn niweidio ansawdd bywyd teuluoedd a chymunedau
- Gall tlodi fod yn rhwystr o ran cyfrannu'n llawn at gymdeithas, ac yn rhy aml o lawer mae'n brofiad sy'n pontio'r cenedlaethau ac sy'n peri bygythiad sylweddol i lesiant cadarnhaol yn awr ac yn y dyfodol,
- Roedd dwy o wardiau Sir Gaerfyrddin (Tyisha a Glanymôr) yn yr 20 ward waethaf ar gyfer tlodi plant yng Nghymru (y ddau yn 41.3%) *Ffynhonnell: End Child Poverty, Loughborough University, 2019*

Mesurau Llwyddiant

Llwyddwyd i atal **46.4%** o aelwydydd yr oedd digartrefedd yn fygythiad iddynt rhag mynd yn ddigartref wedi gostwng o'r flwyddyn flaenorol (59.5%)

Mae nifer yr aelwydydd mewn amddifadedd materol yn parhau i leihau **11.3%** wedi gostwng o'r flwyddyn flaenorol (13.5%) **11^{ed} uchaf** yng Nghymru *Ffynhonnell: Arolwg Cenedlaethol Cymru*

Mae **bwllch o 17.9%** rhwng canlyniadau disgyblion sy'n derbyn Prydau Ysgol am Ddim a'r rheiny nad ydynt (bwllch o 19.7% yn y flwyddyn flaenorol) *Ffynhonnell: StatsCymru*

Egluro'r Canlyniadau

- O'r 416 o aelwydydd a fygythir â digartrefedd yn ystod 2019/20, **cafodd 193 eu hatal yn llwyddiannus rhag mynd yn ddigartref - 46.4%**, gostyngiad o **13.1** pwynt canran ar 2018/19. Mae angen gwneud rhagor o waith i sicrhau bod pobl sy'n wynebu anawsterau o ran tai yn cysylltu â ni cyn gynted â phosibl, gan fod llawer mwy o bobl â phroblemau tai cymhleth erbyn hyn (h.y. cyffuriau, alcohol, camddefnyddio sylweddau), sy'n gwneud atal dipyn anoddach. Yn anffodus, daw achosion cymhleth atom yn hwyr iawn sy'n golygu mai prin yw'r amser sydd gennym i ddatrys eu problem, sy'n aml yn gysylltiedig â'u landlord neu eu teulu, ac felly maent yn mynd yn ddigartref. Drwy gyllid ychwanegol sydd bellach ar gael gan Lywodraeth Cymru rydym yn edrych ar atebion i helpu'r rhai ag achosion mwy cymhleth i ddod ymlaen yn gynt h.y. gweithio yn y cymunedau lle mae'r problemau mwyaf i nodi a darparu atebion yn gynt a rhoi mwy o gymorth, yn enwedig i unigolion cymhleth drwy'r gwaith o ran Tai yn Gyntaf.
- Yn ôl [Arolwg Cenedlaethol Cymru 2019/20](#), dosbarthwyd **11.3%** o'r aelwydydd a gymerodd ran yn Sir Gaerfyrddin yn rhai oedd yn **byw mewn amddifadedd materol**, ac mae hyn yn is na chyfartaledd Cymru o 12.9% ac yn llai na'r llynedd sef 13.5%.
- Mae'r **bwllch** rhwng **canlyniadau arholiadau** disgyblion sy'n cael Prydau Ysgol am Ddim a'r rhai nad ydynt wedi gostwng 1.8 pwynt canran ond hwn yw'r 7^{fed} bwllch lleiaf yng Nghymru o hyd.

Cynnydd a wnaed

Atal Tlodi

- Er mwyn sicrhau bod trigolion agored i niwed yn cael cefnogaeth briodol, mae gwaith wedi parhau i gymryd camau allweddol o ran y *Strategaeth Ddigartrefedd*. Mae hyn yn cynnwys darparu gradd ehangach o opsiynau tai fforddiadwy, a chynllun comisiynu newydd ar gyfer *tai dros dro a thai â chymorth* a fydd yn gweld cynigion llai, mwy gwasgaredig o lety. Rydym yn parhau i weithio gydag asiantaethau partner i sicrhau bod pobl ag anawsterau tai yn cysylltu â ni'n gynharach i atal eu digartrefedd rhag digwydd yn y lle cyntaf.
- Lansiwyd cynllun *Prynu â Hyder Sir Gaerfyrddin* yn swyddogol mewn digwyddiad rhwydweithio ym mis Chwefror. Mae'n rhoi rhestr i ddefnyddwyr o fusnesau lleol sydd wedi ymrwymo i fasnachu'n gyfrifol ac yn deg. Mae'r cynllun hwn yn helpu i ddiogelu cwsmeriaid rhag masnachwyr twyllodrus a busnesau annilys.
- Rydym yn helpu tenantiaid tai cyngor i leihau eu biliau ynni drwy barhau i asesu opsiynau, ac i dreialu technoleg newydd er mwyn gwneud eu cartrefi'n fwy cysurus a lleihau allyriadau carbon i'r lefelau a bennir gan Lywodraeth Cymru.

Gwaith

- Trwy raglenni Cymunedau am Waith a Chymunedau am Waith a Mwy, cafodd
 - 385 o oedolion gymorth â chyflogadwyedd ac roedd 100% yn teimlo'n fwy hyderus am chwilio am waith.
 - Derbyniodd 218 gymorth â chynhwysiant digidol ac roedd 100% yn teimlo'n fwy hyderus wrth ddefnyddio'r cyfrifiadur.
 - Enillodd 258 o drigolion gymwysterau achrededig mewn cyrsiau cysylltiedig â chyflogaeth.
- Rydym wedi parhau i weithio tuag at fynd i'r afael â bylchau mewn gofal plant ac mae rhieni/gofalwyr lleol wedi cael cymorth i gael cydbwysedd rhwng eu cyfrifoldebau gweithio a gofalu. Mae ymgyrch fawr wedi bod yn y cyfryngau yn ystod y flwyddyn ddiwethaf i hyrwyddo gofal plant fel dewis gyrfa er mwyn ceisio denu gwarchodwyr plant newydd. Cofrestrwyd 8 gwarchodwr plant newydd yn ystod y flwyddyn, 4 o ardaloedd wedi'u targedu. Mae gennym 110 o warchodwyr plant cofrestredig yn Sir Gaerfyrddin ar hyn o bryd, sy'n cynnig cyfanswm o 817 o leoedd gofal plant cofrestredig.
- Nid yw gwaith bellach yn gallu rhoi sicrwydd rhag tlodi. Mae'r gyfradd ddiweithdra yng Nghymru yn dal i fod cyn ised ag y bu erioed bron, ac eto, mae dros hanner y bobl sy'n byw mewn tlodi yng Nghymru heddiw mewn gwaith.
- Mae angen i ni helpu pobl i ddatblygu sgiliau a chael gwaith digonol, caffael nwyddau a gwasanaethau'n deg ac yn lleol, lle mae'r economi seiliol yn creu cyfoeth a chyflogaeth leol, a lle'r ydym yn symud tuag at gymdeithas carbon isel. Yr economi seiliol yw'r nwyddau a'r gwasanaethau sylfaenol y mae pob dinesydd yn dibynnu arnynt ac sy'n ein cadw'n ddiogel. Er enghraifft, gwasanaethau iechyd a gofal, bwyd, tai, ynni, adeiladu, twristiaeth ac adwerthwyr ar y stryd fawr. Fel arfer mae busnesau seiliol, mawr a bach, yn rhan greiddiol o'r economi leol. Maent yn helpu i gadw ac ailgylchu cyfoeth mewn ardal, gan gadw gwargedion ac enillion yn yr ardal. Gan fod busnesau cymdeithasol yn rhan annatod o'u cymunedau, mae'r buddsoddiad a wneir ynddynt yn aros yn y gymuned ac yn cael ei ailgylchu at ddibenion economaidd a chymdeithasol ehangach.
- Buddsoddwyd £100k i gynyddu nifer y busnesau lleol a rhanbarthol sy'n cefnogi'r sector cyhoeddus yn yr ardal

Gwella bywydau'r rheiny sy'n byw mewn tlodi

- Er mwyn gwneud gwasanaethau cymorth rheng flaen yn fwy hygyrch i bobl, rydym wedi ymestyn y model *Hwb* a ddatblygwyd yn Llanelli i **Rydaman** a **Chaerfyrddin**. Ar gyfartaledd mae Llanelli yn ymdrin â 2,900 o apwyntiadau y mis, Rhydaman yn ymdrin â 1,100 a Chaerfyrddin 2,000. Mae'r Hwb yn caniatáu i breswylwyr: ddefnyddio pwynt cyfrifiadur hunan-gymorth sy'n cysylltu'n uniongyrchol â'n gwefan, i'r porth tai; cael mynediad uniongyrchol dros y ffôn i'n Canolfan Gyswllt; cael opsiynau chwilio am swydd a chyflogadwyedd a chwilio am swydd gyda sefydliadau partner fel Gweithffyrdd+; talu biliau sy'n gysylltiedig â'r Cyngor.
- Bydd rhagor o waith yn cael ei wneud i ddadansoddi gwahanol effeithiau tlodi mewn gwahanol ardaloedd daearyddol o'r sir a bydd cynllun i fynd i'r afael â'r materion hynny yn cael ei ddatblygu.
- Rydym yn cefnogi'r ddyletswydd economaidd-gymdeithasol o dan Ddeddf Cydraddoldeb 2010 i fynd i'r afael â'r anghydraddoldebau sy'n deillio o wahaniaethau mewn galwedigaeth, addysg, preswylfa neu ddsbarth cymdeithasol, drwy ei hymgorffori yn yr Asesiad Effaith Integredig newydd a gaiff ei gyflwyno yn ystod 2020-21

Cawsom ein cydnabod yn [Adroddiad Comisiynwyr Cenedlaethau's Dyfodol 2020](#) (Pennod 3: Cymru sy'n Fwy Cyfartal, tud 17 a Phennod 3: Cymunedau Cydlynus, tud 7) fel enghraifft dda o ystyried tlodi'n gyfannol, o dan yr amcan llesiant hwn "... gan gynnwys camau sy'n canolbwyntio ar raglenni ymyrraeth gynnar fel Dechrau'n Deg, helpu pobl i gael gwaith a llythrennedd ariannol."

Y ffordd rydym yn gweithio

Y Weledigaeth...

'Darparu tai, datblygiad defnydd cymysg o ran cyfleusterau cymunedol ac amodau amgylcheddol gwell. Bydd hyn yn ei dro o gymorth i wella proffil cymdeithasol ac economaidd yr ardal ac yn darparu cyfleoedd ar gyfer addysg, hyfforddiant a chyflogaeth.'

Tyisha: Y Ffordd Ymlaen

Byddwn yn buddsoddi miliynau o bunnoedd i drawsnewid yr ardal er budd y gymuned

Ar ôl ymgysylltu ac ymgynghori'n helaeth â chymuned Tyisha, mae ein huwchgynllun adfywio uchelgeisiol yn cael ei roi ar waith. Rydym wedi bod yn gwneud llawer o waith 'tu ôl i'r llenni' ers cynnal ymarfer ymgynghori 'Planning for Real'. Rydym wedi gwrandao ar farn y gymuned am yr ardal a'r hyn roedd y bobl yno am ei newid amdani, a nawr rydym am roi rhai o'r syniadau hynny ar waith. Gyda chymorth y gymuned, rydym wedi datblygu uwchgynllun ar gyfer Tyisha sy'n rhoi sylw i'r prif broblemau a sut gallwn eu gwella.

Beth rydym yn ei wneud a beth rydym yn bwriadu ei wneud:

- *Datblygu canolfan gymunedol i ddarparu amrywiaeth o wasanaethau fel cymorth i deuluoedd blynyddoedd cynnar, cymorth ieuenctid ac addysg a hyfforddiant ynghylch cyflogadwyedd;*
 - Mae hwn yn brosiect allweddol yn yr ardal. Rydym yn gweithio'n agos gydag Ymddiriedolaeth Sied Nwyddau Rheilffordd Llanelli i adfer yr adeilad rhestredig Gradd II a'i ddefnyddio unwaith eto er budd y gymuned.
- *Adeiladu cartrefi fforddiadwy i'w prynu neu eu rhentu i deuluoedd a'r sawl sy'n prynu am y tro cyntaf;*
 - Rydym wedi bod yn gweithio gyda pherchnogion eiddo yn Heol yr Orsaf i helpu i ddefnyddio adeiladau sy'n adfail unwaith eto fel rhan o'r *Rhaglen Targedu Buddsoddiad mewn Adfywio*. Y nod yw cefnogi prosiectau sy'n hyrwyddo adfywio economaidd gan ganolbwyntio ar unigolion ac ardaloedd sydd â'r angen mwyaf
- *Gweithio gyda landlordiaid i wella eiddo rhent preifat;*
 - Mae lefel uchel o eiddo cymdeithasol a rhent preifat yn Tyisha ac rydym yn ystyried gweithio gyda chwmni partner i ddarparu gwell cymysgedd o dai, a fydd yn cynnwys tai fforddiadwy ac opsiynau prynu, yn enwedig i rai sy'n prynu am y tro cyntaf
- *Lleihau troseddau, a phroblemau cyffuriau ac alcohol;*
 - Rydym yn gweithio'n agos gyda Heddlu Dyfed Powys i fynd i'r afael â phroblemau cyffuriau, alcohol ac ymddygiad gwrthgymdeithasol yn Tyisha. Rydym am wneud yr ardal yn lle mwy diogel i fyw ynddo.
- *Darparu parc i blant chwarae ynddo yn y ward;*
 - Mae adborth wedi dangos nad oes parciau i blant yn ward Tyisha. Drwy weithio'n agos gyda Chyngor Tref Llanelli, rydym wedi gallu ariannu llecyn chwarae yn Stryd Ann, ynghyd ag ardal benodol i gerdded cŵn. Bydd y gwaith yn dechrau cyn bo hir.
- *Adolygu casgliadau biniau a mynd i'r afael â phroblemau sbwriel*
- *Creu porth ger yr orsaf drenau a safle'r Pentref Llesiant;*
- *Gwneud yr ardal yn fwy deniadol, yn fwy gwyrdd a chreu 'boulevard' ar hyd Heol yr Orsaf*

Yr Aelod o'r Bwrdd Gweithredol dros Gymunedau a Materion Gwledig
Y Cyng. Cefin Campbell